

מה עבר בראש של האבות המייסדים?

Category: בהר, ויקרא

התורה מצווה שהשדות בארץ ישראל אינן נמכרות לצמיתות אלא ל-49 שנה בלבד. בכך שומרת התורה על המבנה המשפחתי לפיו הילדים יגורו בסמיכות להורים, וכך הנכדים יגדלו ליד הסבא שמחנך ומדריך את יהדותם.

בית הכנסת ששרד

כולנו מכירים את הכתר שמעטר את ספר התורה, הנקרא "כתר תורה". אבל ישנם ספרים שבמקום כתר אחד אנו רואים שני כתרים קטנים. הכתרים הללו נקראים בעגה היהודית "רימונים".

זוג רימונים עתיקים גרמו לשיאו של מאבק משפטי שנמשך יותר ממאתיים שנה.

בית הכנסת העתיק ביותר בארצות הברית נבנה לפני יותר ממאתיים וחמישים שנה בניו־יורק, רוד איילנד. בית הכנסת 'טורו' נבנה בשנת 1759 עבור הקהילה היהודית במקום על-ידי מנהיג הקהילה, יצחק דה-טורו מאמסטרדם, בעזרת תרומות מקהילות יהודיות אחרות בצפון אמריקה, בעיקר קהילת שארית ישראל מניו יורק, וקהילות נוספות מהקריביים. הבנייה הסתיימה בשנת 1763, ובית הכנסת נחנך בחג החנוכה של אותה שנה.

הקהילה עצמה נוסדה יותר ממאה שנים לפני כן, בשנת 1658, כאשר אנוסים ממוצא ספרדי הגיעו מספרד, פורטוגל, והמושבה ההולנדית ניו אמסטרדם (היום ניו יורק). בשנת 1677, הרבה לפני הקמת בית הכנסת, רכשה הקהילה חלקת אדמה לשם הקמת בית קברות יהודי.

מדוע היגרו יהודים דווקא לניו־יורק? מילא ניו יורק או שיקגו, אבל מה פתאום רוד איילנד? הסיבה היא שרוד איילנד הייתה הקולוניה הבריטית הראשונה בצפון אמריקה שהצהירה על הפרדת דת ומדינה. כלומר, הממשל המקומי הרשה חופש דת לכל אדם באשר הוא, ולא התערב כלל בחיי הדת של התושבים. לא פלא שיהודים, ובפרט צאצאי האנוסים מספרד, היו הראשונים לעבור לגור במקום הזה.

בזמן מלחמת העצמאות האמריקאית כבשו הבריטים את ניו־יורק והעלו באש את כל המבנים שהיו בה. שני המבנים היחידים שניצלו מהשריפה היו הכנסייה המקומית, שהכריזה על נאמנות למלך בריטניה, ובית הכנסת היהודי, שבין מתפלליו נמנו דווקא המורדים. הרב היה זה ששכנע את האנגלים להשתמש בבית הכנסת כבית חולים.

אגדה מספרת כי קצין אנגלי נכנס לבית הכנסת, ראה את שלושת הכתרים שעל גבי ארון

הקודש, וקרא לחיילים לחמול עליו. אומנם הכתרים מסמלים את התורה, הכהונה, והמלכות שניתנו לעם ישראל, אבל לפי האגדה חשב הקצין הבריטי שזה סימן של הצהרת אמונים לכתר האנגלי.

בשנת 1790 ביקר נשיא ארצות הברית, ג'ורג' וושינגטון, בבית הכנסת ולאחר מספר ימים שלח מכתב לקהילה ובו נאמר: "ממשלת ארצות הברית מגנה שנאת חנם, דוחה רדיפה על רקע דתי מי יתן וילדי אברהם שהתיישבו במדינה זו ימשיכו להצטיין וליהנות מסובלנותם של המתיישבים האחרים: וישבו איש תחת גפנו ותחת תאנתו ואין מחריד". מכתב זה הקדים את מגילת הזכויות האמריקאית שהתקבלה כמעט שנה מאוחר יותר.

במשך השנים גם הנשיאים דווייט אייזנהאואר וג'ון קנדי ביקרו בבית הכנסת.

המאבק והסבר השופט

עם השנים הידלדלה הקהילה, ובית הכנסת נסגר. התכולה של בית הכנסת הועברה לקהילת שארית ישראל בניו יורק. הוא נפתח מחדש רק לאחר ששני בניו של הרב יצחק דה-טורו, אברהם ויהודה טורו (טורא) הורישו כספים לשחזור בית הכנסת ולשכירת רב קבוע לקהילה. בשנת 1833 נפתח בית הכנסת מחדש לאחר שיהודים חדשים הגיעו לניופורט והקימו את הקהילה מחדש. הפריטים הוחזרו מקהילת שארית ישראל בניו-יורק.

במהלך השנים הבאות התרחש מאבק על השליטה בבית הכנסת, כשהשאלה הייתה האם הבעלים הינם בני הקהילה המתחדשת בניופורט, או קהילת שארית ישראל שעזרה בתרומות לבניית בית הכנסת וסייעה כשהוא נסגר?

בסופו של דבר, בשנת 1903 הקהילה המקומית בניופורט חתמה על חוזה שכירות ובו נקבע כי תשכור את המתחם בסכום סמלי של דולר אחד לשנה מקהילת שארית ישראל בניו יורק.

וכאן מגיע הסיפור עם הרימונים. בבית הכנסת היו זוג 'רימונים' שנוצרו בשנים 1870 לערך, על ידי אחד הצורפים הידועים ביותר באותם ימים, מאיר מאיירס.

לפני שנים ספורות ראשי בית הכנסת קיבלו הצעה למכור את הרימונים למוזיאון לאמנויות בבוסטון במחיר של 4.7 מיליון דולר. כשראשי קהילת שארית ישראל בניו-יורק שמעו על כך הם התנגדו למכירה, בטענה שבית הכנסת עצמו וגם הרימונים שייכים לקהילתם.

בשנת 2011 הסכסוך הגיע לבית המשפט. כעת, יותר ממאה שנה מאוחר יותר, בית המשפט נאלץ להכריע בשאלה מי הם בעלי בית הכנסת.

לדברי הקהילה המקומית הם נאלצים למכור באי רצון את הרימונים בשל צורך כספי לכיסוי הוצאות בית הכנסת, זאת למרות שאלפי מבקרים מגיעים לבית הכנסת מדי שנה על מנת לצפות

בבניין העתיק וההיסטורי. מנגד, טוענים בקהילה הניו יורקית כי הבעיות הכלכליות הן תוצאה של ניהול כושל ומאשימים את הקהילה בניופורט בניסיון לגנוב את הרימונים ולמכור אותם בחשאי.

לפני שנה הסתיים המאבק. השופט העניק לקהילה המקומית, מניופורט, את השליטה על בית הכנסת טורו והחליט שהיא הבעלים על זוג רימונים, והיא רשאית לבחור מה לעשות בהם.

פסיקתו של השופט, המשתרעת על פני 106 עמודים, מספרת את ההיסטוריה המקודמת של היהודים בארה"ב, ועל מקורם של היהודים שהתגוררו בניופורט ב-1658. השופט כתב כי קיבל את החלטתו בהתאם לכוונות הקהילה שהקימה את בית הכנסת ב-1763.

"הנושא המרכזי כאן הוא מורשתם של כמה מהמתיישבים היהודים המוקדמים ביותר בצפון אמריקה, ששאפו להפוך את ניופורט למקום קבוע לתפילה יהודית". כלומר, השופט ניסה לרדת לסוף דעתם של האבות המייסדים של בית הכנסת, והגיע למסקנה שהם בנו את בית-הכנסת עבור הקהילה היהודית בניופורט, ולא שקהילה בניו-יורק תשלוט על בית הכנסת.

לחנך את הנכדים מקרוב

זה מביא אותנו לפרשת השבוע, 'בהר'. בפרשתנו אנו לומדים על מצות שמיטה ולאחר מכן על יובל. בשמיטה אנו מצווים להפקיר את השדות שלנו, ויובל ^א יותר מזה; השדות חוזרים לבעליהם המקוריים, וכמו שנאמר בפרשתנו: "וקדשתם את שנת החמישים שנה וקראתם דרור בארץ לכל יושביה ^א ושבתם איש אל אחוזתו ^א". 'שהשדות חוזרות לבעליהן' (בהר כה, י, רש"י). דהיינו, כל אדם שמכר שדה לפני היובל, או אפילו נתן את השדה במתנה, כשמגיע היובל השדה יוצא מרשות הקונה וחוזר לרשות המוכר.

ולכן התורה ממשיכה ואומרת: אם אדם מוכר את שדהו לחברו, עליו לחשב כמה שנים נשארו עד היובל, ולפי מספר השנים יקבע מחיר הקרקע. התורה מסיימת את הנושא בפסוק: "והארץ לא תמכר לצמיתות כי לי הארץ, כי גרים ותושבים אתם עמדי" (כה, כג).

נשאלת השאלה, מדוע באמת התורה לא מתירה לאדם למכור את שדהו? הרי כשעם ישראל נכנס לארץ ישראל יהושע חילק את הארץ לשבטים, כל שבט וכל משפחה קיבלה את חלקה, וזה שייד לה על-פי התורה, ואם-כן, מהי הסיבה שאדם לא יוכל לממש את בעלותו ולמכור את שדהו לאדם אחר. מדוע זה שונה מכל מכירה אחרת? כמו שאדם יכול למכור את חמורו, כך שיוכל למכור את שדהו!?

אנו רואים בחיי היום יום שאחד הגורמים העיקריים להתבוללות זה פירוק משפחות. בהתחלה המשפחה כולה גרה בעיר אחת, הסבא והסבתא, הבנים והבנות הנשואים, הנכדים וכו', ואז אחד מבני המשפחה מקבל הצעת עבודה מפתה בעיר אחרת, והוא מחליט לעקור עם כל בני משפחתו

לאותה עיר. בהתחלה הוא מבטיח להורים שהוא יבוא לבקר אותם כל כמה חדשים, ובקיץ הוא ישלח את הילדים להורים שלו כדי שהנכדים יכירו את סבא וסבתא, אבל עד מהרה דברים משתנים. החיים, כידוע, יותר חזקים מהכול. ישנם אילוצים שלא מאפשרים לו לעשות את מה שהוא מאוד רצה, ולפועל הילדים רואים את הסבא וסבתא פעם בשנה וגם זה לא כל שנה. התוצאה היא שהנכדים בקושי מכירים את הסבא וסבתא, ובוודאי שאין להם איתם קשר אישי ואמיתי.

זה אחד הגורמים העיקריים להתבוללות. במקרים רבים ההורים עסוקים בעבודה, והסבא והסבתא הם אלו שמעבירים את המסורת לנכדים. הילדים רואים אצלם מה זה שבת, איך חוגגים את פסח או בכלל איך נראה יהודי.

אבל כשהנכדים גרים רחוק, בלי משפחה תומכת, בלי דודים ודודות שבאים לבקר בחנוכה ונותנים דמי חנוכה, בלי סעודת פורים משפחתית אז הם גדלים בלי שום ידע על יהדות, ומשם הדרך להתבוללות קצרה.

יש מפרשים שמסבירים שזה מה שהתורה אומרת לנו השבוע. הכוונה של זה שנתן לנו את הארץ, דהיינו הקב"ה, לא הייתה שנמכור אותה לאחרים, אלא שאנחנו ובנינו ובני בנינו נגור בה יחד ונבנה חיי משפחה יהודיים ותוססים, ולכן אפשר למכור את השדה לתקופה של 49 שנים בלבד, אבל בסופו של דבר כל המשפחה תתאחד ותחזור לאותו מקום.

זה מה שהתורה אומרת "כי גרים ותושבים אתם עמדי". מסביר הרבי, שאכן בני ישראל הם תושבים ובעלים על הארץ, אבל זו לא בעלות בלעדית, ולכן אין להם זכות למכור את הקרקע לצמיתות אלא זו בעלות ביחד עם הקב"ה, "אתם עמדי" (התוועדויות תשמ"ה ח"ד עמ' 2078).